

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ.

A1. Μετάφραση:

Δηλαδή στις άλλες ικανότητες, όπως εσύ λες, εάν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής ή (ικανός) σε κάποια άλλη τέχνη, στην οποία όμως δεν είναι, τον περιγελούν ή οργίζονται (εναντίον του), και οι συγγενείς του τον πλησιάζουν και τον συμβουλεύουν με την ιδέα ότι είναι τρελός· στη δικαιοσύνη όμως και στην άλλη πολιτική αρετή, αν και γνωρίζουν ότι κάποιος είναι άδικος, εάν αυτός ο ίδιος ομολογεί την αλήθεια εις βάρος του μπροστά σε πολλούς, αυτό που σε εκείνη την περίπτωση θεωρούσαν ότι είναι σύνεση, δηλαδή το να λέει την αλήθεια, σ' αυτή την περίπτωση (το θεωρούν) τρέλα, και λένε ότι όλοι πρέπει να ισχυρίζονται ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι, είτε όχι, αλλιώς αυτός που δεν υποκρίνεται ότι είναι δίκαιος πιστεύουν ότι είναι τρελός, με την ιδέα ότι ο καθένας χωρίς εξαίρεση είναι ανάγκη να μετέχει σ' αυτή μ' αυτόν τον τρόπο, αλλιώς να μη ζει ανάμεσα σε ανθρώπους.

B1. ἡγοῦνται πάντες ἄνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς:

Η φράση αυτή αποτελεί την αποδεικτέα θέση για την καθολικότητα της αρετής, ότι όλοι δηλαδή οι άνθρωποι έχουν μερίδιο σ' αυτή. Ο Πρωταγόρας για να αποδείξει τη θέση του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής προβαίνει στη συγκριτική εξέταση δύο παραδειγμάτων από την αθηναϊκή κοινωνία. Το πρώτο αναφέρεται στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στους ειδικούς σε έναν τεχνικό τομέα, εδώ σε έναν αυλητή, και το δεύτερο στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στον πολίτη και στη σχέση του με τη δικαιοσύνη. Η διαφορετική στάση της κοινής γνώμης στη μια και στην άλλη περίπτωση είναι για τον Πρωταγόρα επαρκής λόγος για να πείσει τον Σωκράτη και το ακροατήριό του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής.

Τα παραδείγματα που τεκμηριώνουν την αποδεικτέα θέση:

1ο παράδειγμα: «Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, εἰάν τις φῆ ἄγαθός αὐλητής εἶναι, ἢ ἄλλην ἡντινοῦν τέχνην ἦν μὴ ἔστιν, ἢ καταγελῶσιν ἢ χαλεπαίνουσιν, καὶ οἱ οἰκείοι προσιόντες νοθετοῦσιν ὡς μαινόμενον·»

Η αρετή, εδώ, δεν έχει ηθικό περιεχόμενο, αλλά αποδίδει την ικανότητα και τις γνώσεις σε έναν ειδικό τομέα. Η κοινή γνώμη των Αθηναίων, απορρίπτει αυστηρά όποιον ισχυρίζεται ότι έχει ειδικές γνώσεις, ενώ δεν έχει, δηλαδή όποιον δεν διαθέτει τη στοιχειώδη αυτογνωσία για το τι γνωρίζει και τι είναι. Όσον αφορά, λοιπόν, την

ικανότητα ή τις γνώσεις σε κάποια τέχνη, επαινείται το να λέει κανείς την αλήθεια. Διαφορετικά, καταδικάζεται στη συνείδηση της κοινής γνώμης.

2ο παράδειγμα: «ἐν δὲ δικαιοσύνη καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐὰν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τἀληθῆ λέγῃ ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἡγοῦντο εἶναι, τἀληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν ...»

Αντίθετα, ὅσον ἀφορὰ τὴ δικαιοσύνη (καὶ τὴν πολιτικὴ ἀρετὴ γενικότερα), θεωρεῖται σωστό το να λένε ὅλοι ὅτι εἶναι δίκαιοι, ἀκόμα κι αν δεν εἶναι. Ἡ κοινὴ γνώμη ἀποδέχεται ὅτι ὁ καθένας εἴτε εἶναι δίκαιος εἴτε ὄχι πρέπει να υποστηρίζει ὅτι εἶναι ἢ να φαίνεται δίκαιος. Ὅποιος ἀποκλίνει ἀπὸ τὴ στάση αὐτῆ, δεν μπορεῖ να γίνεται ἀποδεκτὸς ὡς μέλος τῆς κοινωνίας. Φαίνεται ἐδραιωμένη ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ κοινωνικὴ συνύπαρξη τῶν ἀνθρώπων δεν συμφωνεῖ με τὴν ἀδικία, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ με διάσπαση τῆ συνοχῆ τῆς κοινωνίας, καὶ ὅτι δεν ὑπάρχει ἄνθρωπος που τουλάχιστον δεν καταφάσκει στὴ δικαιοσύνη.

Σχηματικά, ὁ συλλογισμὸς το Πρωταγόρα ἀκολουθεῖ τὴν ἐξῆς πορεία:

α. 1. Ἄν κάποιος λέει ὅτι εἶναι καλὸς αὐλητῆς (ἢ καλὸς σε μιὰ ἄλλη τέχνη), ἐνὼ δεν εἶναι, τὸν κοροϊδεῦουν, ὀργίζονται μαζί του καὶ οἱ δικοὶ του τὸν συμβουλεύουν θεωρώντας τὸν τρελό.

α.2. Ἄν, ὁμως, παραδέχεται ὅτι δεν εἶναι καλὸς στὴν τέχνη αὐτῆ, αὐτό θεωρεῖται σωφροσύνη.

β.1. Κάποιος που δεν εἶναι δίκαιος, ἀν τὸ ὁμολογῆ αὐτό ἐνώπιον ὅλων, τὸν θεωροῦν τρελό.

β.2. Ἄν, ὁμως, αὐτὸς προσποιεῖται ὅτι εἶναι δίκαιος - ἀκόμα κι αν δεν εἶναι - αὐτὸν τὸν θεωροῦν λογικό. Ὅλοι πρέπει να λένε ὅτι μετέχουν τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς καὶ ὅτι εἶναι δίκαιοι.

Ἄρα: ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θεωροῦν ὅτι ὁ καθένας πρέπει να μετᾶχει στὴν πολιτικὴ ἀρετὴ καὶ στὴ δικαιοσύνη.

Εἰδικότερα, τὸ σκεπτικὸ το Πρωταγόρα μπορεῖ να ἐρμηνευθεῖ καὶ ὡς ἐξῆς:

α) ἀκόμα κι ἓνας ἀδικὸς εἶναι σε θέση να διακρίνει τὴ δίκαιη ἀπὸ τὴν ἀδικὴ πράξη. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἔχει μέσα του κάποια στοιχεῖα δικαιοσύνης, που ὁμως δεν ἔχουν καλλιεργηθεῖ ἐπαρκῶς, ὥστε να τὸν ἀποτρέψουν ἀπὸ τὴ διάπραξη τῆς ἀδικίας. Ἄρα, δεν θα πει ἀλήθεια, ἀν ἰσχυριστεῖ ὅτι εἶναι ἀδικὸς.
β) το να ὁμολογῆ κάποιος δημόσια τὴν ἀλήθεια, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀδικὸς, θεωρεῖται παραφροσύνη, διότι:

- θα υποστεί ποινές,
- θα ἀμαυρωθεῖ ἡ δημόσια εἰκόνα του.

Κανέννας λογικός άνθρωπος δεν θέλει να του συμβεί κάτι τέτοιο. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει στη νοοτροπία των ανθρώπων και να παρατηρεί ότι δεν τους ενδιαφέρει το τι πρέπει ή είναι σωστό να κάνουν, αλλά το τι τους συμφέρει να κάνουν. Επίσης, δεν τους ενδιαφέρει η πραγματική τους εικόνα (το **είναι**), όσο η εικόνα που συνάδει με τα προβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα και το κοινώς αποδεκτό σύστημα αξιών (το **φαίνεσθαι**). Συνεπώς, η κοινωνική ηθική και το συμβατικό αίσθημα δικαίου αφορά (και πρέπει να αφορά) όλους τους ανθρώπους, διαφορετικά θέτουν τον εαυτό τους έξω από την κοινωνία και υφίστανται ό,τι συνεπάγεται αυτό.

Η άποψη του Πρωταγόρα για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής συμπληρώνεται και στηρίζεται από δύο ακόμη αιτιολογήσεις, που αποδίδονται ως σχόλια της κοινής γνώμης:

α) «**καί φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους**»:

όλοι πρέπει να λένε ότι κατέχουν την πολιτική αρετή,

β) «**ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὄντιν' οὐχὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις**»:

Είναι ανάγκη όλοι οι άνθρωποι να έχουν μερίδιο στην πολιτική αρετή και να συμμετέχουν στη δικαιοσύνη, ή έστω να αποδέχονται καταρχήν το δίκαιο, για να μπορούν να υπάρξουν κοινωνίες.

B2. Με δεδομένο ότι ο άνθρωπος σταδιακά έφθασε σε εκείνο το σημείο ωριμότητας, ώστε να συλλάβει την αιδώ και τη δίκη ως αναγκαία βάση της κοινωνικής ηθικής του και της πολιτικής αρετής, φαίνεται επαρκώς αιτιολογημένη η θέση του Πρωταγόρα ότι η δικαιοσύνη και η πολιτική αρετή είναι στοιχεία σύμφυτα με την ίδια την ανθρώπινη ιδιότητα. Κατά την άποψη του Πρωταγόρα, η πολιτική αρετή είναι σύμφυτη με την ιδιότητα του ανθρώπου ως μέλους μιας κοινωνίας και ως δημιουργού πολιτισμού. Αποτελεί, δηλαδή, την προϋπόθεση για τη συνοχή της κοινωνίας, την αρμονική συμβίωση μέσα σ' αυτή και την περαιτέρω ανάπτυξη πολιτισμού. Γι' αυτό και κρίνεται απαραίτητο να έχουν όλοι μερίδιο στην αρετή, αλλιώς να μην αποτελεί μέλος της κοινωνίας.

Έτσι, κάποιος που δεν είναι δίκαιος, θεωρείται μυαλωμένος, αν προσποιηθεί ότι είναι δίκαιος, ακόμα κι αν δεν είναι· αλλιώς, θεωρείται τρελός. Όλοι πρέπει να ισχυρίζονται ότι είναι δίκαιοι, ακόμα κι αν δεν είναι.

Ο Πρωταγόρας προβάλλει ρεαλιστικά τη συμβατική αντίληψη της αθηναϊκής κοινωνίας ότι δεν μπορεί να υπάρχει άνθρωπος (ούτε κοινωνία) χωρίς στοιχειώδη αίσθηση δικαιοσύνης, γι' αυτό και δεν ανέχονται οι Αθηναίοι κανέναν να ομολογεί ότι είναι άδικος, ότι δηλαδή αρνείται τη δυνατότητα, το δικαίωμα και την υποχρέωση να είναι δίκαιος. Συγχρόνως, διαφαίνεται και η κοινωνική ηθική της αθηναϊκής κοινωνίας που απαιτούσε κάθε πολίτης να έχει πολιτική και κοινωνική συνείδηση, η οποία

στοιχειωδώς εκδηλώνεται με κατάφαση του δικαίου. Αυτό αναγκαστικά οδηγούσε στο να υποστηρίζει κανείς, έστω με τα λόγια, ότι ήταν δίκαιος, γιατί διαφορετικά θα θεωρούνταν απειλή για τη συνοχή της κοινωνίας. Συνεπώς, ο Πρωταγόρας προβάλλει ως επιχείρημα για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής το συμβατικό αίσθημα δικαίου που χαρακτηρίζει την αθηναϊκή κοινωνία. Ως πρόσθετα επιχειρήματα που επιβεβαιώνουν ότι η δικαιοσύνη και η πολιτική αρετή είναι σύμφυτες με την ίδια την ανθρωπίνη ιδιότητα μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής:

1. Ο άνθρωπος ως είδος συνδέεται με την ύπαρξη οργανωμένης συμβιωτικής ομάδας, η οποία προϋποθέτει τη δικαιοσύνη και την πολιτική αρετή, προκειμένου να πάρει μορφή. Συνεπώς, η εκδήλωση των ειδολογικών γνωρισμάτων του ανθρώπου συνδέεται με αυτές τις δύο αρχές.
2. Οι δύο αυτές αρχές είναι αναγκαίες όχι απλώς για το ζῆν, αλλά και για το εὖ ζῆν των ανθρώπων, το οποίο είναι εφικτό μόνο στην οργανωμένη κοινωνία στη βάση της δικαιοσύνης και της πολιτικής αρετής.
3. Η δημιουργία και η εξέλιξη του πολιτισμού ως συγκροτήματος υλικών, πνευματικών και ηθικών κατακτήσεων, που καταξιώνουν το ανθρώπινο είδος, είναι προϊόν δικαιοσύνης και αρετής και όχι ανηθικότητας και κακίας.
4. Για τον άνθρωπο «το φυσικό δεν είναι και αξιόπρακτο». Αυτό σημαίνει ότι δεν υποτάσσεται στο ένστικτο και στη φυσική παρόρμηση, όπως κάθε άλλος ζωικός οργανισμός, αλλά συντάσσει κανόνες και αρχές, με τις οποίες ρυθμίζει τις σχέσεις του με τους ομοίους του. Άρα, ο άνθρωπος ως είδος απέναντι στο ένστικτο αντιτάσσει τη λογική και απέναντι στη φυσική βία την ηθική του.

B3. Ο Πρωταγόρας μετά την αφήγηση του μύθου του κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όλοι οι άνθρωποι μετέχουν στην πολιτική αρετή, καθώς σε όλους δόθηκε από τον Δία η αιδώς και η δίκη, τα απαραίτητα συστατικά στοιχεία της πολιτικής τέχνης. Έτσι, δίνεται η εξήγηση στον Σωκράτη για ποιον λόγο οι Αθηναίοι - άνθρωποι σοφοί - επιτρέπουν σε όλους τους πολίτες να εκφράσουν τις απόψεις τους πάνω σε θέματα πολιτικής αρετής. Ωστόσο, ο Πρωταγόρας έχει αποδείξει τον καθολικό χαρακτήρα της πολιτικής αρετής και έχει αιτιολογήσει τη στάση των Αθηναίων. Δεν έχει αποδείξει ότι η αρετή διδάσκεται. Ο Σωκράτης, στο μεταφρασμένο κείμενο εκφράζει τη θέση ότι η πολιτική αρετή δεν είναι δυνατό να διδάσκεται, καθώς οι Αθηναίοι δέχονται τον κάθε πολίτη, ανεξαρτήτως κοινωνικής ή πνευματικής στάθμης, να εκφράσει την άποψή του για θέματα πολιτικά. Υπονοεί, λοιπόν, ότι όλοι οι Αθηναίοι κατέχουν την πολιτική αρετή, αφού μπορούν να μιλήσουν δημόσια γι' αυτήν. Ο Πρωταγόρας απαντά στον Σωκράτη ότι η στάση των Αθηναίων είναι λογική αφού όλοι οι άνθρωποι έχουν λάβει τα συστατικά στοιχεία της πολιτικής τέχνης, όχι την ίδια την πολιτική τέχνη.

B4. α. Σωστό

β. Λάθος

γ. Σωστό

δ. Σωστό

ε. Λάθος

B5. α. ἴωσιν -εισιτήριον

δεῑ -ένδεια

ἀνέχονται -έξη

εἰδῶσιν -συνείδηση

β.

Η ευτυχία βρίσκεται στην αρετή , γιατί η αρετή είναι η νοητική κατάσταση η οποία τείνει να κάνει τη ζωή αρμονική.

Ο λόγος που εκφώνησε ο διευθυντής της σχολής ήταν μακροσκελής και κουραστικός.

Οι δημιουργικές εργασίες κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους συμβάλλουν πολύ στη μαθησιακή διαδικασία.

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ.

Γ1. Μετάφραση:

Όταν ο λόγος χάσει και την άποψη και τη φωνή του ρήτορα και τις μεταβολές που συμβαίνουν κατά τους ρητορικούς λόγους, κι ακόμη τις συγκυρίες και την επιμέλεια σχετικά με το έργο, και καθόλου δεν υπάρχει η διάθεση για κοινό αγώνα και η κοινή προσπάθεια για την πειθώ, αλλά χάνει όλα έχουν ειπωθεί από πριν και απογυμνώνεται, και αν τον διαβάσει κάποιος αυτόν χωρίς να τον πιστεύει και χωρίς να επισημαίνει κανένα ήθος, εύλογα, νομίζω, δίνει τη εντύπωση σε όσους τον ακούν, ότι είναι άχρηστος. αυτά ακριβώς και αυτόν που τώρα παρουσιάζεται θα μπορούσαν πάρα πολύ να τον βλάψουν και να τον κάνουν να φαίνεται πιο ανώφελος.

Γ2α. ἀνάγνωθι, ἀπαριθμῶεν, ἀκούσεσθαι, μάλα, φανῆτε.

β. τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται.

Γ3α

τῶν μεταβολῶν: αντικείμενο στο ρήμα ἀποστερηθῆ

τῶν προειρημένων: γενική αντικειμενική στο ἔρημος

γυμνός: κατηγορούμενο στο ὁ λόγος μέσω του γένηται

εϊκότως:επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα δοκεῖ

τοῖς ἀκούουσιν: δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο δοκεῖ

Γ3β. Η πρόταση είναι κύρια πρόταση κρίσεως (εκφέρεται με δυνητική ευκτική)

Ἄπερ: υποκείμενο στο ἄν βλάψειεν (αττική σύνταξη)

τόν ἐπιδεικνύμενον: αντικείμενο στο ρήμα ἄν βλάψειεν

φαυλότερον: κατηγορούμενο στο τόν ἐπιδεικνύμενον μέσω του φαίνεσθαι

φαίνεσθαι: αντικείμενο στο ποιήσειεν